

Sygn. akt VI ACa 1108/17

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 grudnia 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący - Sędzia SA Jacek Sadowski

Sędziowie: SA Tomasz Pałdyna

SA Jolanta Pyżlak (spr.)

Protokolant: sekretarz sądowy Olga Kamińska

po rozpoznaniu w dniu 20 grudnia 2018 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy

z powództwa E. N.

przeciwko M. Z.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 26 kwietnia 2017 r., sygn. akt XXV C 1032/16

I. oddala apelację;

II. nie obciąża powoda kosztami postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt VI ACa 1108/17

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 04 lipca 2016 roku powód E. N. wniósł o zasądzenie od pozwanego M. Z. na swoją rzecz tytułem zachowku kwoty 88.300 zł z ustawowymi odsetkami liczonymi od kwoty 75.000 zł od dnia 02.07.2015r. do dnia zapłaty i od kwoty 13.300 zł od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty oraz zasądzenie kosztów procesu.

W odpowiedzi na pozew pozwany M. Z. wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów procesu.

Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z dnia 26 kwietnia 2017 roku sygn. akt XXV C 1032/16 w punkcie pierwszym oddalił powództwo, a w punkcie drugim odstąpił od obciążania powoda kosztami procesu.

Swoje rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy oparł na następujących ustaleniach faktycznych i ich ocenie prawnej:

Spadkodawczyni J. N. miała dwoje dzieci: córkę A. B. (matkę pozwanego) i syna E. N. (powoda). Nie miała żadnych innych własnych dzieci, ani przysposobionych. Była wdową, ostatnio stale zamieszkiwała w W. przy ul. (...). Testamentem notarialnym z dnia 23 czerwca 2008 roku J. N. dokonała zapisu testamentowego na rzecz A. B., w

którym zobowiązała swoich spadkobierców ustawowych do przeniesienia na rzecz A. B. (córkę) prawa własności lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość położonego w W. przy ul. (...) wraz z prawami związanymi z tym lokalem. Testament ten został otwarty i ogłoszony dnia 13 lutego 2015 r. Spadkodawczyni J. N. zmarła w dniu (...) Nikt ze spadkodawców nie zrzekł się dziedziczenia, ani nie został uznany za niegodnego dziedziczenia po spadkodawczyni. Postanowieniem z dnia 13 lutego 2015 roku Sąd Rejonowy (...) w W. stwierdził, że spadek po J. N. na podstawie ustawy nabyli: córka A. B. oraz syn E. N., po (...)części spadku dla każdego z nich.

Dnia 14.06.2014r. zmarła spadkobierczyni A. B., a spadek po niej nabył w całości, na podstawie ustawy, jej syn M. Z..

W skład spadku po J. N. wchodził: lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość wraz z prawami z nimi związanymi położony w W. przy ul. (...), w którym spadkodawczyni ostatnio zamieszkiwała wraz z matką pozwanego A. B., (...) udziału we własności niezabudowanych działek gruntowych o numerach (...) położonych w W. w dzielnicy U., o łącznej powierzchni 0,9290 ha, a także środki pieniężne zgromadzone na rachunku bankowym spadkodawczyni w wysokości 1.850 zł.

Pismem z dnia 01 czerwca 2015 roku pozwany M. Z., jako spadkobierca zapisobiercy, wezwał powoda do wykonania zapisu testamentowego J. N. w terminie 2 tygodni. Jednocześnie w piśmie wskazał, że przy obliczaniu zachowku nie uwzględnia się zapisów i poleceń, a tym samym z tytułu zapisu powodowi nie należy się zachówek. Pismo zostało odebrane przez powoda w dniu 03.06.2015 r. W odpowiedzi na powyższe E. N. wskazał, iż nie uchyla się od wykonania zapisu wynikającego z testamentu notarialnego J. N., jednakże powołując się na art. 998 § 1 k.c. zgłosił żądanie zmniejszenia zapisu o kwotę 75.000 zł powołując się na ograniczenie swojej odpowiedzialności. Jednocześnie w piśmie podkreślono, że zarzut wynikający z art. 998 § 1 k.c. może zostać podniesiony w procesie o wykonanie zapisu, oraz że przysługuje E. N. roszczenie o zachówek. Wobec braku porozumienia między stronami i ostatecznie odmowy spełnienia ciężącego na powodzie zapisu testamentowego pozwany w dniu 25 lutego 2016 roku złożył do sądu pozew przeciwko E. N. o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli, którego treścią jest przeniesienie na M. Z. udziału wynoszącego (...)prawa własności przedmiotowej nieruchomości. Sprawa została zarejestrowana pod sygn. akt XXV C 376/16. W odpowiedzi na pozew M. Z. E. N. oświadczył, iż uznaje powództwo co do zasady, zastrzegł jednak możliwość zmiany stanowiska po otrzymaniu odpowiedzi na pozew w sprawie niniejszej. E. N. wskazał, iż po wezwaniu do wykonania zapisu, wystosował do M. Z. propozycję uregulowania wzajemnych roszczeń. Wskazał, że przysługuje mu skuteczne roszczenie o zapłatę (uzupełnienie) zachowku, jak i możliwość podniesienia skutecznego zarzutu zmniejszającego zapis i w tym celu proponował spotkanie u notariusza. Ostatecznie na rozprawie w dniu 24 stycznia 2017 roku w sprawie XXV C 376/16 strony, które były reprezentowane przez profesjonalnych pełnomocników, zawarły ugodę, mocą której E. N. zobowiązał się do złożenia oświadczenia woli, którego treścią jest przeniesienie na M. Z. udziału wynoszącego (...)prawa własności nieruchomości stanowiącą odrębną nieruchomość lokalową nr (...)przy ul. (...) w W.. Ostatecznie nie uwzględniono zarzutu o zmniejszenie zapisu, a ugoda została wykonana.

Powyższy stan faktyczny Sąd Okręgowy ustalił w oparciu o twierdzenia stron oraz dokumenty zgromadzone w aktach sprawy, w tym w załączonych aktach II Ns 1912/14 i XXV C 376/16.

Sąd Okręgowy uznał żądanie pozwu za niezasadne. Wskazał, iż stan faktyczny był bezsporny między stronami. Powód jest osobą dziedziczącą spadek z mocy ustawy, a spadkodawczyni nie dokonała darowizn podlegających doliczeniu do spadku. Powód opierając swoje roszczenie o instytucję zachowku, uregulowaną w art. 991 k.c. wywodził, że jako uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku w całości, bowiem został zobowiązany zapisem testamentowym do przeniesienia przysługującego mu udziału w lokalu mieszkalnym na rzecz uprawnionego do zapisu, istotny składnik tego spadku musiał przenieść na rzecz pozwanego i tym samym przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Jednak, w ocenie Sądu Okręgowego, powód nie posiada roszczenia o zachówek, którego mógłby dochodzić przeciwko pozwanemu M. Z., jako spadkobiercy zapisobiercy.

Zgodnie z art. 968 § 1 k.c. spadkodawca może przez rozporządzenie testamentowe zobowiązać spadkobiercę ustawowego lub testamentowego do spełnienia określonego świadczenia majątkowego na rzecz oznaczonej osoby

(zapis zwykły). W chwili sporządzania testamentu przez spadkodawczynię jedynym dopuszczalnym prawnie rodzajem zapisu był zapis zwykły. Instytucja zapisu windykacyjnego została wprowadzona do polskiego porządku prawnego dopiero ustawą z dnia 18 marca 2011 roku o zmianie ustawy Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2011.85.458), toteż nie miała zastosowania w niniejszej sprawie. Z kolei art. 993 k.c. w brzmieniu obowiązującym w dniu otwarcia spadku stanowił, iż przy obliczaniu zachowku nie uwzględnia się zapisów i poleceń, natomiast dolicza się do spadku, darowizny poczynione przez spadkodawcę. W myśl art. 998 § 1 k.c., uprawniony do zachowku, który jest powołany do dziedziczenia, ponosi odpowiedzialność za zapisy zwykłe i polecenia tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej wartość udziału spadkowego, który stanowi podstawę do obliczenia należnego uprawnionemu zachowku. Tym samym art. 998 § 1 k.c. umożliwia uprawnionemu do zachowku ograniczenie swej odpowiedzialności z tytułu zapisów i poleceń. Art. 998 § 1 k.c. nie reguluje bezpośrednio skutków, jakie przewidziane w nim ograniczenie wywiera na roszczenie zapisobiercy, lecz niewątpliwie jest, że roszczenie zapisobiercy nie może w takiej sytuacji przekraczać granic odpowiedzialności spadkobiercy. Powołując się na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2001 r., III CZP 50/00, OSNC 2001, nr 7-8, poz. 99, oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 23.11.2010r. sygn. akt VI ACa 373/10 Legalis nr 360082, Sąd Okręgowy wskazał, iż w sytuacji jeżeli przedmiot zapisu nie da się podzielić, to analogicznie do zasady sformułowanej w art. 1006 k.c., zapisobierca nie zostaje pozbawiony możliwości pełnego wykonania zapisu, z tym jednak, że zapis ten - pod względem wartościowym - ulegnie zmniejszeniu o odpowiednią sumę pieniężną, którą będzie musiał uiścić spadkobierca tak, aby ten zachował przyznany mu przez art. 998 § 1 k.c. przywilej ograniczenia odpowiedzialności. Dlatego, jeżeli wykonanie zapisu, którego przedmiot nie da się podzielić lub przekracza granice odpowiedzialności określone w art. 998 § 1 k.c., zapisobierca może żądać wykonania zapisu, uiszczając odpowiednią sumę pieniężną. W art. 998 § 1 k.c. spadkobierca występuje jako dłużnik zobowiązany do wykonania zapisu. Obowiązek wykonania zapisu jest długiem spadkowym (art. 922 § 3 k.c.), a skutkiem prawnym ustanowienia zapisu jest powstanie w chwili otwarcia spadku stosunku zobowiązaniowego pomiędzy spadkobiercą a zapisobiercą.

Sąd Okręgowy podzielił pogląd, iż uprawnienie służące spadkobiercy z tytułu ograniczenia odpowiedzialności wobec uprawnionych do zachowku i uprawnionych do zapisu, jest prawem kształtującym, pomimo, iż ustawodawca w art. 1007 § 1 k.c. posługuje się pojęciem roszczenia. W tym bowiem przypadku uprawniony może doprowadzić do powstania, zmiany lub ustania stosunku prawnego poprzez własne działanie, niewymagające udziału drugiej strony. Nie występuje tu zatem określony i bezpośredni obowiązek innego podmiotu, będący korelatem prawa przysługującego uprawnionemu. Jedyny obowiązek, o jakim można tu mówić, polega na konieczności uznania przez drugą stronę skutków wykonania określonego prawa (por. S. Grzybowski, w: System Prawa Cywilnego, t. I, 1985, s. 230). Zmniejszenie zatem zapisu następuje z chwilą skorzystania przez spadkobiercę z tego uprawnienia.

Ustalona w art. 998 § 1 k.c. ochrona spadkobiercy zapewnia mu ekwiwalent pieniężny określonej wartości, ale jednocześnie uprawniony do zachowku nie staje w jakimkolwiek momencie wierzycielem zapisobiercy. W ocenie Sądu I Instancji, brak jest możliwości wystąpienia przez spadkobierców uprawnionych do zachowku z samodzielnym powództwem przeciwko zapisobiercy o zachowek, a prawo do swoistej ochrony zachowku wynikające z art. 998 § 1 k.c. ma rację bytu dopiero wówczas, gdy zapisobierca żąda wykonania zapisu. Uprawnienie z ww. przepisu może być realizowane wówczas jedynie w drodze zarzutu podniesionego w toku postępowania z inicjatywy zapisobiercy przeciwko spadkobiercy o wykonanie zapisu. Sąd Okręgowy podzielił jednocześnie pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w wyroku z dnia 13.01.2005 r. sygn. akt III CK 108/04, że jeżeli w procesie o wykonanie zapisu, roszczeniu zapisobiercy uprawniony spadkobierca przedstawi w formie zarzutu żądanie zmniejszenia zapisu wynikające z art. 998 § 1 k.c. ograniczenia odpowiedzialności, to orzeczenie dotyczące wykonania zapisu nie może zapaść bez rozstrzygnięcia co do tego zarzutu, a rozstrzygnięcie to powinno znaleźć wyraz w wyroku jeżeli zostaną spełnione przesłanki przedmiotowe przewidziane w art. 998 § 1 k.c.

Sąd Okręgowy wskazał, że w niniejszej sprawie, zapisobierca wezwał powoda do wykonania zapisu. W tym przedmiocie toczyła się już sprawa przed tutejszym Sądem Okręgowym w W.o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli, którego treść miała na celu wykonanie zapisu testamentowego. W ramach tej sprawy powód E. N. zawarł ugodę z pozwanym i zobowiązał się złożyć oświadczenie woli przenoszące na M. Z. udział wynoszący (...)w prawie odrębnej

własności lokalu nr (...) przy ul. (...) w W., bez uwzględnienia zarzutu ograniczenia swej odpowiedzialności, jako uprawnionego do zachowku, czy to przez zmniejszenie wielkości udziału w nieruchomości lokalowej, czy to za równoczesną zapłatą kwoty pieniężnej przez uprawnionego zapisobiercę. Powód był reprezentowany w obu procesach przez profesjonalnego pełnomocnika, miał jednocześnie świadomość przysługującego mu uprawnienia, albowiem w pismach z dnia 15.06.2015 r. i 27.01.2016 r. kierowanych do pozwanego wskazywał, iż nie uchyla się od wykonania zapisu wynikającego z testamentu notarialnego J. N., jednakże powołuje się na art. 998 § 1 k.c. i wnosił o zmniejszenie zapisu o kwotę 75.000 zł, powołując się na ograniczenie swojej odpowiedzialności. Na skutek negocjacji ugodowych strony zawarły ugodę, która została wykonana.

Powyższa ugoda została uznana przez Sąd Okręgowy w W. w sprawie XXV C 376/16 za zgodną z prawem i zasadami współżycia społecznego, a postępowanie w sprawie zostało umorzone. W tej sytuacji doszło do powagi rzeczy ugodzonej i w ocenie Sądu Okręgowego, powód zrezygnował z przysługującego mu prawa do ograniczenia swej odpowiedzialności z tytułu wykonania zapisu.

Powód otrzymał spadek po matce J. N. otrzymując przypadającą mu z mocy ustawy (...) część spadku. Powód jako obciążony zapisem zwykłym nie miał legitymacji procesowej do wytoczenia powództwa o zachówek lub o uzupełnienie zachowku przeciwko zapisobiercy. Z treści art. 993 k.c. wynika, iż przy obliczaniu zachowku nie uwzględnia się zapisów i poleceń, natomiast dolicza się do spadku, jedynie darowizny poczynione przez spadkodawcę. Spadkodawczyni nie poczyniła żadnych darowizn na rzecz (zapisobiercy) A. B., ani na rzecz pozwanego.

Uprawniony do zachowku nie staje się w jakimkolwiek momencie wierzycielem zapisobiercy. Na podstawie wyżej przedstawionych okoliczności sprawy Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, iż brak jest możliwości wystąpienia z samodzielnym powództwem przez uprawnionego do zachowku przeciwko zapisobiercy, a uprawnienie to można zrealizować jedynie w drodze zarzutu podniesionego w toku postępowania wszczętego z inicjatywy zapisobiercy przeciwko spadkobiercy. Powód mógł skorzystać z ochrony zachowku poprzez żądanie zmniejszenia zapisu, przewidzianej w art. 998 § 1 k.c., w procesie toczącym się w sprawie XXV C 376/16, gdzie zapisobierca żądał wykonania zapisu. W tym przedmiocie obie strony zawarły ugodę, a Sąd w niniejszej sprawie nie miał podstaw, by badać intencje stron. Ponadto powód nie uchylił się od skutków prawnych ugody z dnia 24 stycznia 2017 roku, zawartej przed Sądem Okręgowym w W. w sprawie XXV C 376/16.

Sąd Okręgowy wskazał również też, iż brak jest aktualnie możliwości dochodzenia roszczenia przez powoda w oparciu o art. 5 k.c. Przepis ten ma subsydiarny charakter, a zatem nie może on zostać przywołany wtedy, gdy za pomocą innej normy prawnej można zapewnić ochronę interesów osoby dotkniętej nieprawidłowym postępowaniem drugiej strony. Poza tym komentowany przepis nie może prowadzić do utraty prawa podmiotowego i – co się z tym wiąże – do jego nabycia przez drugą stronę. Niedopuszczalne jest również wykorzystywanie art. 5 k.c. jako podstawy ataku, jest to bowiem narzędzie jedynie paraliżujące postępowanie niezgodne z zasadami współżycia społecznego, względnie społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa.

Uznając powództwo za niezasadne i brak legitymacji procesowej biernej po stronie pozwanego, Sąd Okręgowy oddalił wnioski powoda o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego sądowego rzeczoznawcy, jako niemający istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy (art. 227 k.p.c.).

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 102 k.p.c.

Apelację od powyższego wyroku wniósł powód, zaskarżając go w całości i podnosząc następujące zarzuty:

1. naruszenie prawa materialnego tj. art. 991 § 2 k.c. poprzez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że przepis ten nie stanowi materialnoprawnej podstawy do wystąpienia przez spadkobierców uprawnionych do zachowku i jednocześnie zobowiązanych do wykonania zapisu zwykłego z samodzielnym roszczeniem przeciwko zapisobiercy będącemu jednocześnie spadkobiercą o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo jego uzupełnienia;

2. naruszenie prawa materialnego tj. art. 998 §1 k.c. poprzez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, iż przepis ten stanowi wyłączną podstawę do zaspokojenia roszczenia uprawnionego do zachowku, który jest jednocześnie zobowiązany do wykonania zapisu zwykłego na rzecz innego spadkobiercy;

3. naruszenie przepisów prawa procesowego tj. art. 217 k.p.c. w zw. z art. 2227 k.p.c. polegające na oddaleniu przez Sąd I Instancji wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu wyceny nieruchomości na okoliczność ustalenia wartości nieruchomości wchodzących w skład spadku po J. N. oraz dowodu z przesłuchania stron na okoliczność składu i wartości spadku po J. N., woli powoda w zakresie wykonania zapisu, którym został obciążony, przy jednoczesnym ograniczeniu przesłuchania powoda wyłącznie do okoliczności ustalenia przyczyn braku zgłoszenia w ramach postępowania dotyczącego zapisu zarzutu wynikającego z treści art. 998 k.c., w sytuacji gdy wnioski te zmierzały do wyjaśnienia okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy i które to okoliczności nie zostały dostatecznie wyjaśnione.

W konsekwencji powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy sądowi I Instancji do ponownego rozpoznania z uwagi na nierozpoznanie istoty sprawy, ewentualnie o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie powództwa w całości i zasądzenie na rzecz powoda kosztów procesu, a także kosztów postępowania apelacyjnego.

Pozwany wniósł o oddalenie apelacji i zasądzenie od powoda na jego rzecz kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powoda jest niezasadna. Sąd Apelacyjny podziela co do zasady ustalenia faktyczne Sądu I Instancji, jak i dokonaną przez ten Sąd ocenę prawną (z wyjątkiem, który zostanie niżej wskazany).

Niewątpliwie powód jako dziecko spadkodawcy jest osobą, której w świetle art. 991§1 k.c. przysługuje prawo do zachowku. Obowiązująca w polskim prawie instytucja zachowku jest wyrazem priorytetu ochrony praw osób bliskich spadkodawcy przed swobodą testowania. Prawo do zachowku jest definiowane w literaturze jako „prawo do otrzymania określonej w pieniądzu wartości, dla obliczenia której podstawę stanowi spadek i niektóre darowizny zdziałane przez spadkodawcę. Jest to prawo powstające ex lege, które nie może być modyfikowane wolą spadkodawcy, chyba że wyjątkowo ustawa mu na to zezwala (wydziedziczenie). Do czasu otwarcia spadku ma ono charakter potencjalny, bo jego istnienie, a zwłaszcza wielkość, nie jest pewna.” (tak Paweł Księżak w monografii „Zachówek w polskim prawie spadkowym” LEX Rozdział pierwszy punkt 1.5). Prawo to może być, wedle wyboru spadkodawcy, zaspokojone poprzez powołanie do dziedziczenia, zapis czy darowiznę. Jeśli tak się nie stanie, uprawnionym przysługuje roszczenie o zapłatę kwoty potrzebnej do uzupełnienia zachowku, a jeśli w ogóle nic nie otrzymają, przysługuje im roszczenie o pokrycie całego zachowku.

W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę, iż czym innym jest prawo do zachowku a czym innym roszczenie o zapłatę kwoty pieniężnej potrzebnej do pokrycia lub uzupełnienia zachowku. Z prawa do zachowku wypływają różne uprawnienia. Roszczenie o zapłatę kwoty pieniężnej potrzebnej do pokrycia lub uzupełnienia zachowku jest jednym z tych uprawnień, ale nie jedynym. Prawo do zachowku przejawia się również w ograniczeniu odpowiedzialności za niektóre długi (art. 998, 999 k.c.) oraz zmianie charakteru zapisu zwykłego (art. 998 § 2 k.c.), a także, pośrednio, w pierwszeństwie zaspokojenia uprawnionego przed zapisobiercą zwykłym. Prawo do zachowku nie wyczerpuje się zatem w roszczeniu o zachówek i nie może być z nim utożsamiane. Prawo to realizuje się po śmierci spadkodawcy w uprawnieniach osób bliskich spadkodawcy wymienionych w art. 991§1 k.c. w stosunku do spadkobierców, zapisobierców windykacyjnych i obdarowanych, ale częściowo również zapisobierców zwykłych i beneficjentów poleceń oraz innych uprawnionych do zachowku (tak też P. Księżak „Zachówek w polskim prawie spadkowym” j.w. oraz Rozdział szósty pkt 6.1.2).

Zgodnie z art. 991 § 2 k.c., jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu przysługuje mu przeciwko

spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia. Jeśli natomiast uprawniony jest powołany do dziedziczenia, jego prawo do zachowku realizuje się w zupełnie inny sposób, m.in. przez ograniczenie odpowiedzialności za niektóre długi (art. 998, 999 k.c.). Jeśli uprawniony do zachowku jest zapisobiercą zwykłym, jego prawo do zachowku przejawia się m.in. w tym, że zapis zwykły na jego rzecz jest traktowany jako bezwarunkowy i nieograniczony terminem do wysokości zachowku (art. 998 § 2 k.c.).

W konsekwencji, w ocenie Sądu Apelacyjnego, z przepisów tych wynika, iż można być uprawnionym do zachowku, a nie mieć roszczenia o zapłatę kwoty pieniężnej z tytułu zachowku lub uzupełnienia zachowku). Taka właśnie sytuacja zachodzi w niniejszej sprawie. Powód został powołany do spadku na podstawie ustawy. Nabył w (...)spadek po swojej matce i uzyskał na tej podstawie udział w prawach i obowiązkach wchodzących w skład spadku. Między innymi nabył udział w prawie własności opisanego w pozwie lokalu mieszkalnego wchodzącego w skład spadku. A zatem – skoro powód uzyskał powołanie do spadku i to zgodnie z przypadającym mu z ustawy udziałem, a jednocześnie spadkodawca nie dokonał darowizn podlegających doliczeniu do spadku ani zapisów windykacyjnych, to powód nie ma wobec innego spadkobiercy i jednocześnie zapisobiercy z tytułu zapisu zwykłego, roszczenia o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku czy jego uzupełnienia.

Jak słusznie uznał Sąd Okręgowy, prawo powoda do zachowku wyraża się w tym przypadku w prawie do skorzystania z uprawnienia przewidzianego w art. 998 § 1 k.c. Zgodnie z tym przepisem - jeżeli uprawniony do zachowku jest powołany do dziedziczenia, ponosi on odpowiedzialność za zapisy zwykłe i polecenia tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej wartość udziału spadkowego, który stanowi podstawę obliczania należnego uprawnionemu zachowku. Prawo to może być w niniejszej sprawie zrealizowane wyłącznie w ramach przeciwstawienia żądaniu zapisobiercy własnych uprawnień spadkobiercy do otrzymania zachowku (por. E. Niezbecka w glosie do uchwały SN z 31 stycznia 2001r. III CZP 50/00 oraz Komentarzu do art. 998 k.c. LEX oraz SN w wyroku z 13 stycznia 2005 r. III CK 108/04 LEX Nr 1119499)

W niniejszej sprawie pozwany, jako uprawniony z tytułu zapisu zwykłego, wytoczył przeciwko powodowi w sprawie niniejszej powództwo o wykonanie zapisu. W sprawie o wykonanie zapisu E. N. wprawdzie bronił się początkowo zarzutem z art. 998§1 k.c., ale ostatecznie zawarł ugodę, w której zobowiązał się przenieść na zapisobiercę cały otrzymany w wyniku spadku udział w prawie do lokalu bez żadnych dodatkowych warunków. Powód, w wyniku własnej czynności, zobowiązał się przenieść na pozwanego udział w prawie własności wchodzącego w skład spadku lokalu mieszkalnego nie żądając ograniczenia swojej odpowiedzialności z tytułu długów spadkowych.

Należy przy tym wskazać, że można mieć wątpliwości, czy ugoda ta skutecznie przeniosła na rzecz zapisobiercy udział w nieruchomości, skoro zawiera jedynie zobowiązanie do przeniesienia udziału w prawie własności, a nie zawiera stanowczych oświadczeń o przeniesieniu tego prawa. Niewątpliwie jest to kwestia wykładni zawartej przez strony ugody, jednak jej redakcja w ocenie Sądu Apelacyjnego, budzi wątpliwości interpretacyjne co do jej charakteru. Jak wynika z oświadczeń złożonych na rozprawie apelacyjnej, ugoda ta nie została dotychczas wpisana do księgi wieczystej, a strony nie złożyły też dodatkowych oświadczeń w formie aktu notarialnego. W konsekwencji - wbrew twierdzeniom Sądu Okręgowego, nie można bezspornie uznać, iż ugoda ta została wykonana. Jednak rozstrzygnięcie kwestii skuteczności tej ugody nie stanowi przedmiotu niniejszej sprawy, ani też prawo powoda do dochodzenia w ramach niniejszego sporu zapłaty wskazanej kwoty pieniężnej z tytułu zachowku nie jest uzależnione od skuteczności tamtej ugody.

Zasadnie Sąd Okręgowy uznał, iż powód mógł realizować swoje prawo do zachowku jedynie korzystając z przewidzianego w art. 998§1 k.c. uprawnienia do ograniczenia odpowiedzialności z tytułu zapisu zwykłego – czy to poprzez przeniesienie na rzecz zapisobiercy jedynie części swojego udziału w prawie własności przedmiotowego lokalu mieszkalnego (tak, aby pozostał mu jego własny zachówek) lub ewentualnie poprzez przeniesienie całego posiadanego udziału z żądaniem jednoczesnej zapłaty kwoty pieniężnej koniecznej do uzupełnienia jego własnego zachowku – tak jak to wskazał Sąd Najwyższy w uchwale z 31 stycznia 2001r. III CZP 50/2000 (OSNC 2001, nr 7-8, poz. 99) - posiłkując się treścią art. 1006 i 1005 k.c. W konsekwencji - zarzuty naruszenia prawa materialnego tj. art. 991 §2 k.c. i art. 998 §1 k.c. należy uznać za niezasadne.

Nie są zasadne również zarzuty naruszenia prawa procesowego. Skoro, jak wyżej zostało wskazane, powód nie posiada roszczenia o zapłatę sumy pieniężnej z tytułu zachowku (uzupełnienia zachowku), to zasadnie Sąd Okręgowy uznał za zbędne prowadzenie postępowania dowodowego na okoliczność składu i wartości spadku celem wyliczenia wysokości przysługującego powodowi zachowku. Tym samym zarzut naruszenia art. 217§1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. jest również niezasadny.

Mając na uwadze powyższe, na podstawie art. 385 k.p.c. Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji.

O kosztach orzeczono na podstawie art. 102 k.p.c. Sąd Apelacyjny uznał, iż w niniejszej sprawie istnieją wątpliwości interpretacyjne dotyczące przepisów o zachowku, które wywołuje używanie przez ustawodawcę zamiennie sformowań dotyczących prawa do zachowku i roszczenia o zachówek, choć są to różne instytucje, co od lat budzi spory w doktrynie i może wprowadzać w błąd. Wprawdzie Sąd nie znalazł podstaw do zadania pytania prawnego do Sądu Najwyższego w trybie art. 390§1 k.p.c. (o co wnosili skarżący), jednak uznał, iż w niniejszej sprawie istnieje szczególnie uzasadniona sytuacja, o jakiej mowa w art. 102 k.p.c. uzasadniająca nieobciążanie strony kosztami postępowania poniesionymi przez stronę przeciwną, mimo, iż już Sąd I Instancji stosował ten przepis w zakresie kosztów postępowania pierwszoinstancyjnego. Sąd Apelacyjny miał na uwadze szczególne okoliczności niniejszej sprawy, w tym fakt, iż obydwie strony zawierając ugodę w przedmiocie zapisu błędnie zakładały, iż kwestia zachowku może zostać rozstrzygnięta w innej sprawie oraz fakt, że powodowi przysługiwało prawo do zachowku i jedynie wskutek błędnego rozmiennia przepisów prawa, nie wykorzystał przysługującego mu uprawnienia do ograniczenia odpowiedzialności z tytułu zapisu.